

УДК 745/749:75:72.012(477)"18–19"

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/98-2-49>

Євген ШИШИГІН,

orcid.org/0009-0005-6813-6224

аспірант кафедри образотворчого мистецтва

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

(Київ, Україна) *y.shyshyhin.asp@kubg.edu.ua*

Іван БРАТУСЬ,

orcid.org/0000-0002-8747-2611

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри образотворчого мистецтва

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

(Київ, Україна) *i.bratus@kubg.edu.ua*

Юрій СИВИРИН,

orcid.org/0009-0004-7287-7757

викладач кафедри рисунка

Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну

імені Михайла Бойчука

(Київ, Україна) *Sivirin.yuriy@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ СТИЛІВ ЕПОХИ МОДЕРНУ В ТВОРЧОСТІ СТАНІСЛАВА ВІТКЕВИЧА Й АМВРОСІЯ ЖДАХИ

Статтю присвячено формуванню національних стилів Польщі та України наприкінці XIX – на початку XX сторіччя у творчості Станіслава Віткевича й Амвросія Ждахи та їх послідовників. Зважаючи на ідеї руху «Мистецтва та ремесла» в Англії та Віденських майстерень в Австрії розглянуто складові стилістики архітектури й уміблювання Підгалля в епоху модерну. Останні спиралися на підвалини слов'янської спадщини означеного регіону в межах руху «Молода Польща», починаючи від кінця XIX століття. Осмислено специфічні художньо-образні риси інтер'єрів й наповнення творами декоративно-ужиткового мистецтва будівель, запроєктованих у Закопанському стилі С. Віткевичем протягом 1891–1914 рр. та його послідовників впродовж 1910-х – 1930-х рр. на території етнічних Польщі, Західної України, Білорусі й Литви. Зокрема, низки вілл та гостьових будинків, садиб, будинків, гірського притулку, залізничної станції (вокзалу), санаторію, каплиць, монастиря; курортних вілл. Розглянуто концепцію С. Віткевича про об'єднання роз'єднаних земель Польщі періоду модерну за стилетворчим принципом у мистецтві й архітектурі, надалі осмислених у тому числі в творчості українських представників артистичної спільноти. Зосереджено увагу на художньому дереворізьбленні як засадничому елементу програми відродження народного зодчества, іконостасів, храмового начиння, гужового транспорту, швейцарського уміблювання в народному стилі. Прослідковано формування стилістики інтер'єрів архітектурних споруд та їх наповнення в Українському стилі в творчості Амвросія Ждахи близько 1919 року. А саме – різьблених сволоків і божників, меблів (буфетів, скринь, мисників, бамбетелей, крісел з елементами текстильного декору, стільців), кахляних печей, керамічного і фарфоро-фаянсового посуду тощо, проекти яких зберігаються у колекції Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. М. Заболотного в м. Києві.

Ключові слова: архітектура, скульптура, стиль, композиція, декоративно-прикладне мистецтво, дереворізьблення, етнотдизайн, проекти, розпис, орнамент, Амвросій Ждаха, модерн, художня культура.

Yevhen SHYSHYHIN,

orcid.org/0009-0005-6813-6224

*Postgraduate student at the Fine Arts Department
Borys Grynchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine) y.shyshyh.in.asp@kubg.edu.ua*

Ivan BRATUS,

orcid.org/0000-0002-8747-2611

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Fine Arts
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine) i.bratus@kubg.edu.ua*

Yuriy SIVYRIN,

orcid.org/0009-0004-7287-7757

*Lecturer at the Department of Drawing
Mykhailo Boichuk Kyiv State Academy of Decorative Applied Arts and Design
(Kyiv, Ukraine) Sivirin.yuriy@gmail.com*

FORMATION OF NATIONAL STYLES OF THE MODERN ERA IN THE WORK OF STANISLAV VITKEVICH AND AMVROSIY ZHDAKHA

The article is devoted to the formation of national styles of Poland and Ukraine in the late 19th – early 20th centuries in the work of Stanislaw Witkiewicz and Amvrosiy Zhdkha and their followers. Taking into account the ideas of the Arts and Crafts movement in England and the Vienna Workshops in Austria, the components of the architectural and furnishing styles of Podhale in the Art Nouveau era are considered. The latter were based on the foundations of the Slavic heritage of the region within the Young Poland movement starting from the end of the 19th century. The specific artistic and figurative features of the interiors and the filling with works of decorative and applied art of buildings designed in the Zakopane style by S. Witkiewicz during 1891–1914 and his followers during the 1910s – 1930s on the territory of ethnic Poland, Western Ukraine, Belarus and Lithuania are analyzed. In particular, a number of villas and guest houses, estates, houses, a mountain shelter, a railway station (train station), a sanatorium, chapels, a monastery; resort villas. The concept of S. Witkiewicz about the unification of the disunited lands of Poland during the Art Nouveau period according to the style-forming principle in art and architecture, which was later realized, including in the work of Ukrainian representatives of the artistic community, is considered. Attention is focused on artistic woodcarving as a fundamental element of the program of the revival of folk architecture, iconostases, temple utensils, horse-drawn transport, and folk-style furniture. The formation of the stylistics of the interiors of architectural structures and their filling in the Ukrainian style in the work of Amvrosiy Zhdkha around 1919 is traced. Namely, various chests and chests of drawers, furniture (sideboards, chests, basins, armchairs with elements of textile decor, chairs), tiled stoves, ceramic and porcelain-faience dishes, etc., the designs of which are stored in the collection of the State Scientific Architectural and Construction Library named after M. Zabolotny in Kyiv.

***Key words:** Architecture, Sculpture, Style, Composition, Decorative and Applied Arts, Woodcarving, Ethnodesign, Projects, Painting, Ornament, Amvrosiy Zhdkha, Modern, Artistic Culture.*

Постановка проблеми. Формування концепції стилетворчості Українського стилю у надбанні Амвросія Ждахи (1855, Ізмаїл – 1927, Одеса) донедавна не було досліджене під кутом зору зв'язку зі спадщиною Станіслава Віткевича (1851, с. Пошавша на Жемайтії, тепер землі Литви – 1915, с. Ловран на Опатійській Рів'єрі, нині терени Хорватії) та розробкою останнім ідей загальнопольського національного Закопанського стилю часів роз'єднання польських земель в епоху модерну.

Однак, при уважному розгляді стає зрозумілим зв'язок і певна спадкоємність ідей означених виразників польського та українського національного руху в мистецтві й архітектурі кінця XIX –

початку XX сторіч та їх місія у межах загальноєвропейських тенденцій обстоювання незалежності народів.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання Закопанського стилю, який на початку XX сторіччя інколи іменували Закоп'янським, розглядали польські, білоруські, литовські, українські вчені. Приміром, Т. Яблонська, Р. Афтаназі, С. Гіршель, Є. Обст, Ю. Бірюльов, Х. Харчук зверталися до означеної проблематики під призвою розвитку окремих тенденцій у межах певних польських воєводств. Зокрема земель Підгалля поблизу Закопане, Брестськолитовського, Новогродського; Гродненського повіту, архітектурних

візій Львівщини, насамперед курорту Трускавця тощо (*Jabłońska, 2019: 1–240; Hirszel, 1923; Aftanazy, 1992; Obst, 1910: 95–130; Архітектура, 2008: 1–720; Харчук, 2008: 1–209*).

Натомість, починаючи з праць князя Всеволода Кармазина-Каковського 1978 року в українському мистецтвознавчому просторі почали приділяти увагу питанням джерел інспірацій творчості Амвросія Ждахи (*Кармазин-Каковський, 1978: 27–32*). Так, 1996 р. В. Яцюк намагався розкрити основи творчого методу останнього у межах каталогу виставки, виданого в Очакові (*Український, 1996: 5*).

2008 р. згадувала вказаного митця у зв'язку з Одеською художньою школою та захопленням Михайла Жука і його оточення мистецтвом «Молодої Польщі» й відповідними стилізаціями О. Школьна (*Школьна, 2008: 1–265*). 2009 р. була розроблена енциклопедична стаття про А. Ждаху очаківською краєзнавицею Г. Крикун (*Крикун, 2009: 473*). Витоків творчої мови означеного художника й проектанта торкалася у своїй статті, присвяченій Одеському художньому інституту 1920-х рр., В. Солодова (*Солодова, 2010: С. 45–49*).

Наразі низку даних про Український стиль в творчості Амвросія Андрійовича містить неоприлюднений архів Г. Крикун (*Цифровий, 2025*) та архів Державної наукової архітектурно-будів-

ельної бібліотеки ім. М. Заболотного в м. Києві (*Архів, 2024*).

Виклад основного тексту дослідження. Розробляючи на загальнонаціональних засадах стиль архітектурної забудови з різьбленими елементами, автохтонний для Підгалля, представник польських художніх кіл кінця XIX – початку XX сторіччя Станіслав Віткевич у межах руху «Молодої Польщі», частково наслідуючи ідеї об'єднань європейських митців «Мистецтва та ремесел» і «Віденських майстерень» намагався проектувати одразу і комплекс наповнення інтер'єрів таких споруд (*Рис. 1 і 2*) (*Jabłońska, 2019: 1–240; Hirszel, 1923; Aftanazy, 1992; Obst, 1910: 95–130; Архітектура, 2008: 1–720; Харчук, 2008: 1–209*).

Враховуючи, що зазвичай культурна ідентичність населення виявляється через кераміку і текстиль, він вводив такі елементи в протодизайн середовища. Однак ключовою особливістю стилю, завдяки якому він упродовж 1891–1914 рр. хотів консолідувати розрізнені польські території, переділені між кількома країнами, стало дереворізблення, здавна притаманне Закопанському краю, звідки була запозичена й однойменна назва.

Опрацьовуючи великі архітектурні форми вілл, садиб, культових і громадських споруд штибу лікарень та вокзалів, майстер цікавився й малими



Рис. 1, 2. С. Віткевич. Проект кухонного буфету, стола та стільців і буфету з вітальні від гарнітуру «Вілли під піхтами» в Закопанському стилі. Автор: Казимеж Сечка, 1898 р. Приватна власність. Фото Міхала Корга з сайту: <https://culture.pl/ru.gallery/stanislav-vitkevich-sozdatel-zakopanskogo-stilya-galereya>

архітектурними формами – зокрема колодязями, капличками, санчатами. Особливий інтерес для нього складала взірці автохтонного сницарства – виконання іконостасів, меблів з керамічними, тонкокерамічними, металевими та тканими аксесуарами, декоративних елементів інтер'єру.

Однаково цінними антуражними предметами для Станіслава Віткевича були вівтарі, свічники, чаші, кресла (шафи-буфети універсального призначення), полиці, а також скрині, платяні шафи, кухонні буфети зі скульптурними елементами декору, комплекти меблів для застіль і сидіння.

Розробляючи комплексні пропольські проєкти в Закопанському стилі, архітектор і художник наповнював інтер'єри кавовими, чайними формами з металу, кераміки і фаянсу, предметами столових сервізів штибу сільничок, масничок, соусників, вершківниць, черпаків, тарілок (Рис. 3, 4). Окремо автор приділяв увагу дрібним прикрасам штибу брелоків, брошок, проєктував за вимогами синтезу мистецтв і серветки з фіранками.



Рис. 3. С. Віткевич. Проєкт предметів в Закопанському стилі з кавового та чайного сервізів. Виробник: Фаянсовий завод Юзефа Недзвецького і Ко в Дембниках, бл. 1902 року, приватна колекція». Фото Міхала Корпа з сайту: <https://culture.pl/ru.gallery/stanislaw-vitkevich-sozdatel-zakopanskogo-stilya-galereya>

Ідеї С. Віткевича на початку ХХ сторіччя широко застосовувались при проєктуванні споруд курортних зон окремих етнічних територій України. Зокрема, Трускавця. Захоплювалися ідеями архітектора і художника й українські митці різних територій, котрі замість польського в такий же синтетичний спосіб намагалися створити власний український стиль.

Ключовою особистістю, котра захоплена думкою про «всеукраїнське змислення» О. Сластьона, планувала розробити абетку нового вітчизняного стилю, став А. Ждаха, що мав пієтет і до східноукраїнських, й до західноукраїнських мистецьких форм (Цифровий, 2025), через те, що мешкав у

різний час на різних етнічних територіях України (Одещина, Кам'янець-Подільщина тощо) (Архів, 2024).



Рис. 4. С. Віткевич, проєкт крісла з вітальні Вілли Колиба. Автор: Войцех Бжега, 1902–1903. З колекції Музея закопанського стилю імені Станіслава Віткевича, філія Татривського музею в Закопане. Фото Міхала Корпа з сайту: <https://culture.pl/ru.gallery/stanislaw-vitkevich-sozdatel-zakopanskogo-stilya-galereya>

Вже після смерті С. Віткевича 1915 року, наприкінці 1910-х майстру, після розробки проєктів іконостасів та українських хат, вдалося виконати начерки серії інтер'єрів, починаючи з комплексу вітальні-світлиці з відповідним комплексом меблів й антуражних елементів у межах єдиного стилю. Джерела інспірації останнього, як і в його польського колеги, були зорієнтовані на слов'янське минуле часів Київської Русі (на базі романіки) й Великого князівства Литовського (ренесанс), а також пізніших проявів бароко часів України – козацької держави.

Оскільки А. Ждаха відштовхувався від комплексного протодизайну С. Віткевича, що помітно за проєктуванням п'єців печей, а також типології меблів, він розробив низку близьких за функцією предметів. А саме – шаф, сервантів, буфетів, етажерок, ослонів, стільців, наборів кріселок і бенкеток, лав-бомбетелів, скринь (Рис. 5).

При цьому доповнив їх комодами, трюмо, ширмами, столовими, письмовими і ломберними столами, полицями, м'якими куточками з гірками, бамбетелями (лавами-ліжками або диванами з розсувними елементами), етюдниками-мольбертами, палітрами фарб, ємностями для зберігання нот, різьбленими, часто фігуративними консолями. Останні він сполучав з ансамблями розпису

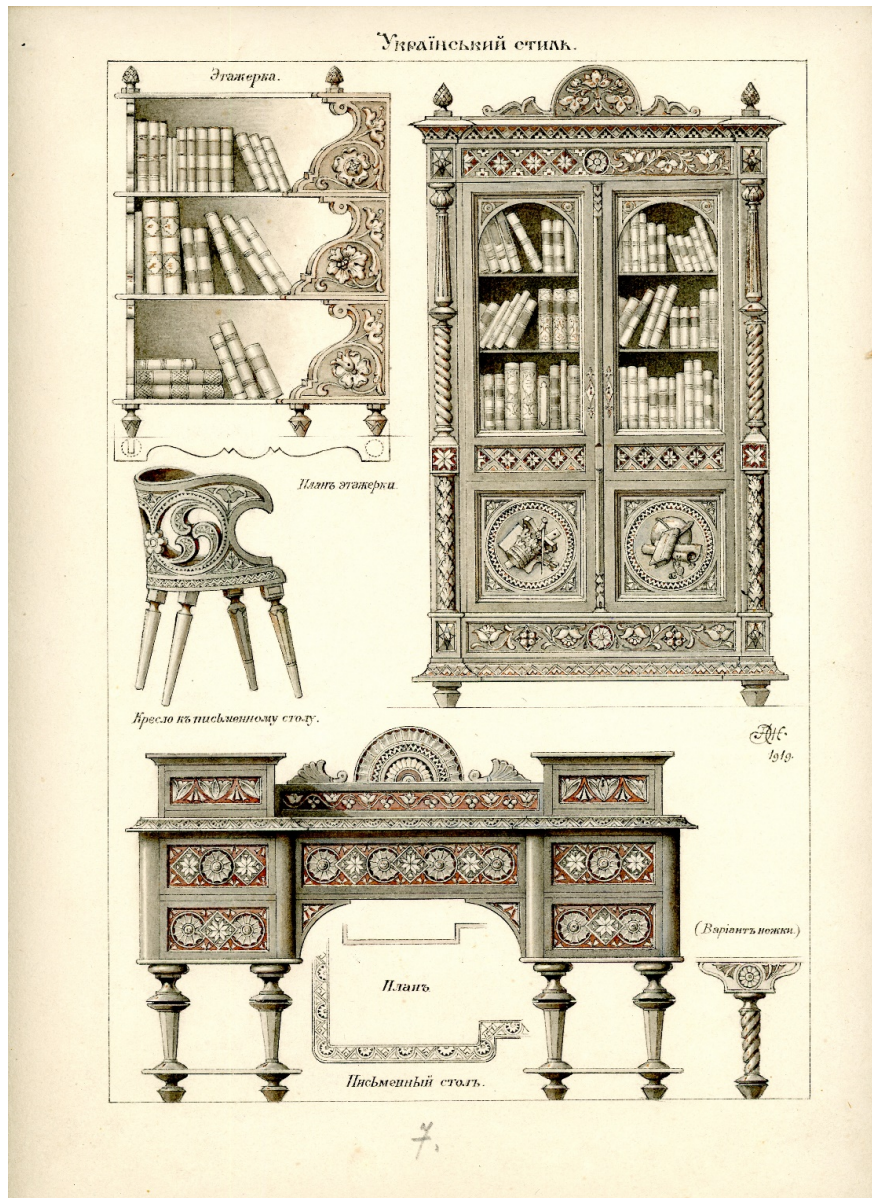


Рис. 5. А. Ждаха. Папір, проєкт меблів кабінету або вітальні з етажеркою, шафою, кріселком та письмовим столом для кольорового друку з позолотою, Архів ДНАББ ім. В. Заболотного. Альбом №8, арк. 7

приміщень, у тому числі сволоків, й антуражних предметів керамічного і фаянсового посуду, а також порцелянових сподок з чашками (Рис. 6).

Висновки. Отже, ідеї Закопанського стилю запліднили великі території колишнього Великого князівства Литовського, де певна стильова спорідненість ідей провозвісників національного відродження на територіях етнічних Польщі, Білорусі, Литви, України межі кінця XIX – початку XX сторіччя, була укорінена у спільній ментальній і культурній ідентичності представників перелічених країн Європи, що сягала пізнього Середньовіччя й раннього Нового часу.

У цьому сенсі творчість С. Віткевича й А. Ждахи набула особливого значення в часи так

званого національного романтизму і дала поштовх для розвитку ідей розвитку народного, декоративно-прикладного мистецтва й етнодизайну початку XX – початку XXI сторіч, актуальних і до сьогодні. Різницею стилетворчих пошуків в Польщі у межах Закопанського стилю й вітчизняного Українського стилю на прикладах відомих проєктів стала більша близькість перших до гірських, австрійських, достатньо строгих форм меблів й декорування переважно темних порід дерева досить графічними, ще більш темними, переважно рослинними мотивами.

До прикладу, С. Віткевич наприкінці 1890-х – у 1900-х роках обігрував давньогрецьку форму стільця-клімоса, а припасовував до зна-

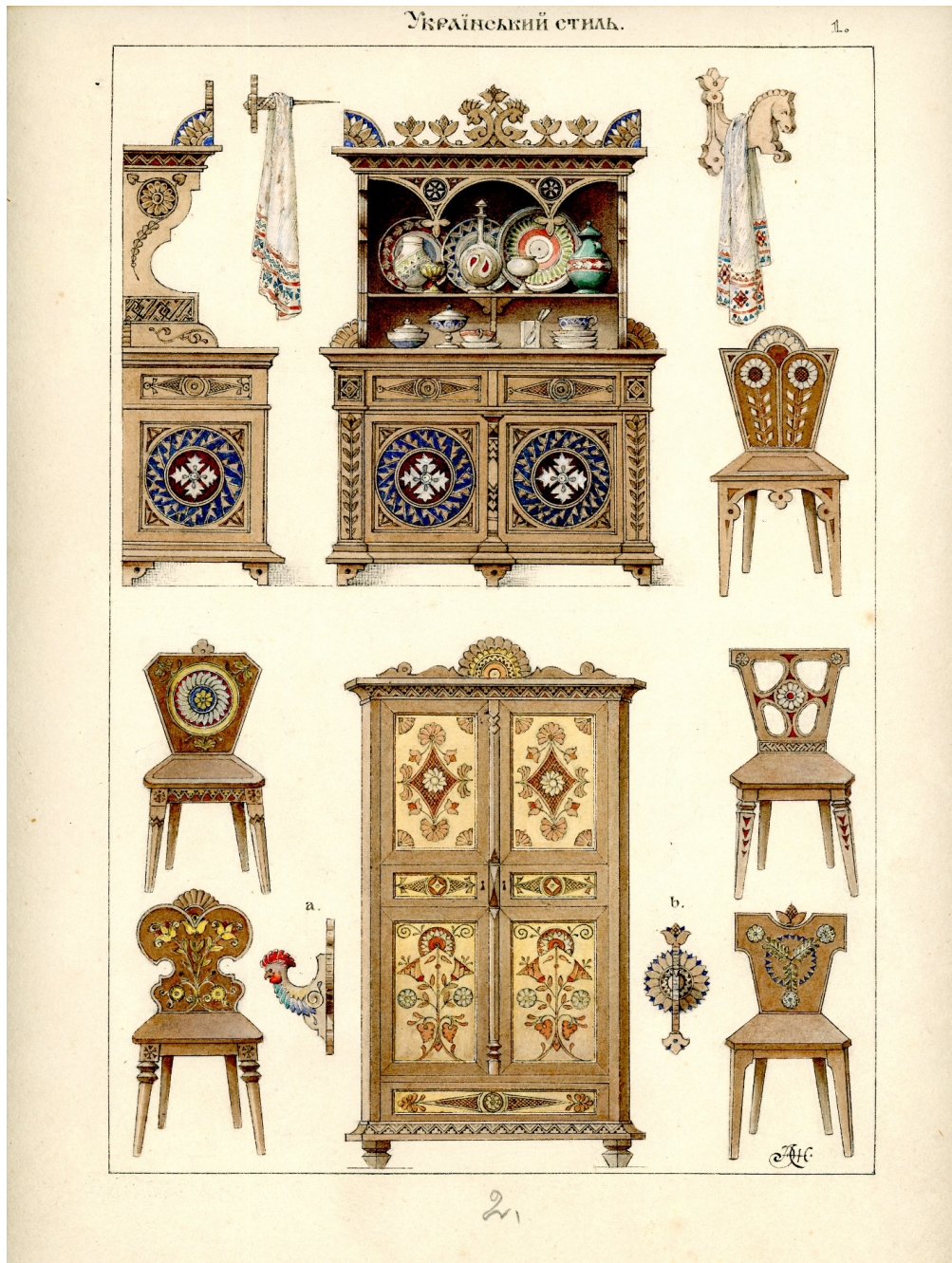


Рис. 6. А. Ждаха. Папір, проєкт меблів вітальні з буфетом для посуду, шафою, стільцями і консолями-вішаками для кольорового друку з позолотою, Архів ДНАББ ім. В. Заболотного. Альбом №8, арк. 2

чних за розміром форм, виявляючи їх текстуру, мотиви орнаменту дрібних дерев'яних ложок краю. Натомість меблі й антуражні елементи оформлення інтер'єрів у проєктах Амвросія Ждахи близько 1919 року виконані на світлих породах дерева, без виявлення текстур різних порід деревини.

В розробках останнього прослідковується взорування у меблях для сидіння на курульні крісла римсько-візантійського періоду, право сидіння на яких мали представники середньовічних магістра-

тів (ідея самоврядування). Проєктам А. Ждахи також було притаманне поєднання геометричних і геометризованих мотивів (з перевагою перших), увага здебільшого зосереджувалася на ажурних прорізнних елементах декору, традиційних формах меблів для спання різних регіонів України (бамбетелі), зберігання одягу (скрині), й елементах декору в стилістиці Задунайського козацтва (подушки-цукерки з мотивами, близькими тюркері).

Замість скульптурних маскаронів тварин в увінчанні шаф і буфетів спостерігається введення

9. Shkolna O. V. (2008). *Tvorchist i mystetsko-pedahohichna diialnist Mykhaila Zhuka (persha polovyna XX stolittia): dys. na zdob. nauk. stup. kand. myst.; Olha Volodymyrivna Shkolna, Lvivska natsionalna akademiia mystetstv [Creativity and artistic and pedagogical activities of Mykhailo Zhuk (first half of the 20th century): diss. on of science stupa Ph.D. art].* Lviv, 265 p.: il. [in Ukrainian].
10. Aftanazy R. (1992). *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej, województwa brzeskolitewskie, nowogrodzkie, T. 2, Wrocław, Warszawa, Kraków.* URL: https://bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/35282/edition/38256?search=bWV0YWRhdGFzZWYyY2g_YWN0aW9uPUFkdmlFuY2VkU2VhcmNoQWN0aW9uJnR5cGU9LTMmdmF-sMT1DcmVhdG9yOiUyMkFmdGFuYXp5JTJDK1JvbWFuKygxOTE0JUUYJTgwJTkmjAwNcklMjImaXBwPTI1 (data zvernennia: 05.03.2026) [in Polish].
11. Hirszel S. Z. (1923). *Przyczynki do monografii pow. Grodzieńskiego. Grodno : Grodziński Oddz. Pol. Tow. Krajozn. [s. n.]* [in Polish].
12. Jabłońska Teresa (2019). *Styl Zakopiański. Lisko : Bosz. 240 s.: il.* [in Polish].
13. Obst J. (1910). *Nasze dwory wiejskie. Kwartalnik Litewski. T. 3. S. 95–130* [in Polish].

Дата першого надходження статті до видання: 02.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

